

Causaliteit en haar uitdrukkingsvormen in het Engels: een classificatie

door

Sonia VANDEPITTE

1. INLEIDING

Causaliteit is een van de belangrijkste, en misschien zelfs de belangrijkste semantische relatie die de mens tussen standen van zaken zoals gebeurtenissen, acties, feiten, enz., legt. Hoe we standen van zaken met elkaar in causaal verband brengen, bepaalt ons gedrag. Als we denken dat onze afwezigheid hier vandaag op deze bijeenkomst negatieve gevolgen, hetzij voor onszelf hetzij voor anderen, kan hebben, is het mogelijk dat we beslissen hierheen te komen. Een auto-ongeval onderweg kan evenwel tot het resultaat leiden dat we toch niet of misschien veel te laat hier aanwezig zijn. Als we denken dat we - hetzij voor onszelf hetzij voor anderen - betere omstandigheden kunnen creëren door hier weg te blijven, dan zullen we geneigd zijn om die beslissing te nemen.

Het belang van causaliteit in ons denken en handelen wordt ook in taal gereflecteerd. In deze lezing wil ik mij beperken tot het moderne Brits Engels. Daar zien we dat er een hele reeks talige mogelijkheden zijn waarmee we een causale relatie tot uitdrukking kunnen brengen, zoals de volgende voorbeelden illustreren:

1. His type of music drives me mad.
2. The more, the merrier.
3. The floods were due to heavy rainfalls.
4. He put the book on the table.
5. Colgate kids get fewer cavities.
6. His plan succeeded, so everyone was surprised.
7. Her hair is wet, because she has been swimming.
8. I met him by chance.

De vraag waar ik nu al enkele jaren probeer een antwoord op te vinden, luidt als volgt:

Wanneer wordt welke causaliteitsuitdrukking gebruikt?

Die vraag kan ik ook als de volgende tweeledige vraag herformuleren

1. Wat zijn de onderliggende factoren of principes die een rol spelen bij de keuze uit de ruime waaier van mogelijkheden (en welke daarvan zijn dominant)?
2. Hoe worden de linguïstische mogelijkheden aan de bovenliggende factoren of principes gerelateerd?

Het is niet mijn bedoeling u vandaag een antwoord op deze vragen voor te stellen. Ik hoop dat ik dat tegen het einde van mijn leven kan doen. Er zijn immers zoveel verschillende manieren om met taal een causale relatie uit te drukken, dat het eerst zaak wordt om in die grote hoeveelheid orde te scheppen en de mogelijkheden op een overzichtelijke manier met elkaar in verband te brengen. Het is deze eerste stap die ik vandaag aan uw kritisch denken wil onderwerpen.

Als we de literatuur over causale uitdrukkingen erop nakijken, merken we namelijk dat de meesten (b.v. Newsome 1959, Davison 1970, Heinämäki 1975, Lütjen 1981, e.a.) één bepaalde uitdrukkingsvorm (b.v. een uiting met *because*, *as* of *since* erin) als uitgangspunt nemen en over die ene vorm hun bevindingen rapporteren. Verwijzingen naar andere uitdrukkingen van causaliteit komen zelden voor. Er zijn bijgevolg maar zeer weinig onderzoekers die een poging ondernemen om een meestal summiere indeling in de variëteit van uitdrukkingsvormen aan te brengen. Over het Nederlands vinden we het werk van van Dort-Slijper (1972:47), over het Duits dat van Henschelmann (1977:209) (die een vergelijking met het Frans maakte), Smith (1984:12-3) (die een vergelijking met het Engels maakte) en Klein (1987:229ff), over het Oud-Engels dat van Liggins (1955) en over het modern Engels dat van Wood (1956), Emerson (1979:279) en Altenberg (1984:20-1). De classificaties van deze onderzoekers hebben met elkaar gemeen dat ze hoofdzakelijk gebaseerd zijn op een zuiver formalistisch criterium, nl. de klassieke woordklassenindeling in werkwoorden, zelfstandige naamwoorden, bijwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, voorzetsels en voegwoorden. Opvallend is dan ook dat de bestaande indelingen onvolledig zijn.

Volgens mij is het evenwel mogelijk de causaliteitsuitdrukkingen in een andere classificatie onder te brengen, waarbij de brede waaier van mogelijke uitdrukkingsvormen van causaliteit veel beter tot zijn recht komt.

De classificatie die ik voorstel, steunt weliswaar ook zeer sterk op een formalistisch principe, maar ze heeft daarnaast semantische/pragmatische vertrekpunten die een even belangrijke, zonet een belangrijker, rol spelen. De indeling wordt namelijk sterk gebaseerd op de begrippen co(n)text en expliciteit.

Zoals meteen zal blijken, zijn sommige van de in de indeling opgenomen uitingen immers niet noodzakelijk steeds en overal uitdrukkingen van causaliteit. Hun opname wordt verdedigd met het argument dat ze samen met de co(n)text een causaal verband uitdrukken.

Voor de analyse van een causaliteitsuitdrukking is het vervolgens essentieel zoveel mogelijk semantische/pragmatische gegevens over een bepaalde uiting te weten te komen. M.a.w. we willen eigenlijk inzicht hebben in de spreek situatie, in de denkwereld van de spreker en de luisteraar, en we willen bovendien zoveel mogelijk aspecten van de causale relatie belicht zien. De aard van de causale relatie kan b.v. een rol spelen bij de keuze van causaliteitsuitdrukking. De bepaling van de juiste aard van een causale relatie wordt sterk vergemakkelijkt door twee factoren. Ten eerste wordt die taak veel eenvoudiger als de spreker de semantische/pragmatische gegevens d.m.v. expliciete talige elementen op directe manier vertolkt. In de tweede plaats is het noodzakelijk voor ogen te houden dat een causale relatie eigenlijk drie standen van zaken bevat:

1. De eerste stand van zaken is de zogenaamde **oorzaak/reden**¹, zoals uitgedrukt in *she has been swimming* in voorbeeldzin (7).
2. De tweede stand van zaken is het zogenaamde **gevolg**, zoals uitgedrukt in *her hair is wet* in dezelfde voorbeeldzin.
3. En de derde stand van zaken is de **causale relatie** zelf, zoals uitgedrukt door *because*, opnieuw in voorbeeldzin (7).

Zodra van een uiting is vastgesteld dat ze een causale relatie uitdrukt, wordt bijgevolg de volgende vraag als basisprincipe voor de classificatie gehanteerd: in welke mate is de causale relatie expliciet tot uitdrukking gebracht? Mathematisch gezien kan dit dan op de volgende vier manieren:

1. De causaliteitsuitdrukkingen waarin geen enkele stand van zaken expliciet is.
2. De causaliteitsuitdrukkingen waarin één stand van zaken expliciet is.
3. De causaliteitsuitdrukkingen waarin twee standen van zaken expliciet zijn.

1. Dit begrip wordt in wat volgt met de kortere term **oorzaak** aangeduid.

4. De causaliteitsuitdrukkingen waarin de drie standen van zaken expliciet zijn.

Hier moet evenwel met veel omzichtigheid te werk gegaan worden, want het begrip 'expliciteit' is verraderlijk. Ten eerste is het een relatief begrip. Een uitdrukking kan meer of minder expliciet zijn, zoals uit de volgende voorbeelden blijkt:

9. He's leaving.
10. He's leaving for Switzerland.
11. He's leaving for Switzerland tomorrow.
12. Jim is leaving for Switzerland tomorrow.

In de tweede plaats is het onmogelijk om een vast verband te leggen tussen expliciteit enerzijds en een bepaalde linguïstische vorm anderzijds. Zuiver theoretisch gesproken kan men wel beweren dat een stand van zaken zijn meest expliciete vorm krijgt in een finiete zin. Daarin kunnen immers alle elementen van een stand van zaken tot uiting worden gebracht: alle voorwerpen (zoals agentief, objectief, etc.), de handeling/gebeurtenis/..., tijd en plaats. Vervolledigde expliciete finiete zinnen voor de **oorzaak** en het **gevolg** in voorbeeld (7) zijn respectievelijk zinnen (13) en (14):

13. Jane was swimming in the sea at a quarter past four.
14. At half past four in the restaurant, Jane's hair is wet.

Een finiete zin kan evenwel zulke vage lexicale elementen bevatten dat hij eigenlijk niet meer expliciet is. Een voorbeeld daarvan is:

15. At a certain moment somebody did something somewhere.

Dat zo'n zin voor een luisteraar meervoudig ambigu is, hoeft hier niet verklaard te worden. Toch kan men beweren dat de finiete zin de enige constructie is die de spreker de mogelijkheid biedt om een stand van zaken expliciet onder woorden te brengen. Om die reden verkies ik dan de finiete zin als formalistisch criterium te kiezen en de causaliteitsuitdrukkingen verder in te delen. Toch wil ik hier nog enig voorbehoud maken voor de derde stand van zaken in de causaliteitsuitdrukking, nl. de **causale relatie** zelf. Hoewel een **causale relatie** soms door een finiete zin uitgedrukt kan worden, als in:

16. The Social Studies area will probably be cut. *The effect of this in the long term may be the following.* Local authorities may be obliged to make choices, for example, between sociology and social work studies.

17. The price was low. The shares were oversubscribed. *There may be a causal relation between these facts,*

is dit zo zelden het geval dat het meer relevant is een onderscheid te maken tussen die zinnen waarin de **causale relatie** helemaal verzwegen is en die waarin de **causale relatie** door middel van een willekeurig talig element (b.v. *because* in voorbeeld (7))- de *causale relator* - uitgedrukt wordt.

2. CLASSIFICATIE

Als we rekening houden met voorgaande bedenkingen kunnen we de volgende classificatie voorstellen:

Type 1. Geen enkele stand van zaken van de causale relatie wordt door een finiete zin uitgedrukt.

Type 2. Er wordt maar één stand van zaken expliciet uitgedrukt:

a. Alleen de **oorzaak** wordt door een finiete zin uitgedrukt.

b. Alleen het **gevolg** wordt door een finiete zin uitgedrukt.

c. Alleen de **causale relatie** wordt tot uitdrukking gebracht.

Type 3. Er worden twee standen van zaken expliciet uitgedrukt:

a. Zowel de **oorzaak** als het **gevolg** worden door finiete zinnen uitgedrukt.

b. De **oorzaak** wordt door een finiete zin uitgedrukt en er is een *causale relator* aanwezig.

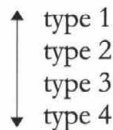
c. Het **gevolg** wordt door een finiete zin uitgedrukt en er is een *causale relator* aanwezig.

Type 4. Zowel de **oorzaak** als het **gevolg** worden door finiete zinnen uitgedrukt, en er is een *causale relator* aanwezig.

Een schematisch overzicht van deze mogelijkheden vindt u in Figuur 1, waarin elk type van causale uitdrukking een plaats op een continuüm gaande van impliciet naar expliciet werd toegekend:

Figuur 1

meest impliciet

meest expliciet

Elke klasse zal ik nu aan de hand van voorbeelden illustreren.

2. 1. Type 1

Hier hebben we te maken met de meest impliciete vormen van causaliteitsuitdrukkingen. De klasse bevat een hele variëteit van uitingen. Zo zijn er de uitingen met een agentief (dat gewoonlijk beschouwd wordt als de 'veroorzaker' van de handeling die door het predikaat uitgedrukt wordt) zoals in voorbeeld (18), de uitingen waarin alleen de co(n)text kan wijzen op de aanwezigheid van een causale relatie (voorbeeld (19)), de uitingen met de zgn. causatieve werkwoorden als *kill, break, paint, trouble, precipitate, convince, give, tame, dry, open, whitewash, starch, stretch* or *lose* (voorbeeld (20)), zgn. bijwoorden van resultaat als *legibly, correctly, truthfully, (in)conclusively, (im)plausibly, (un)justifiably, successfully, amusingly, conveniently, fatally, audibly, visibly* of *satisfactorily* (voorbeeld (21)) of de uitingen met woordgroepen die fungeren als complement bij het onderwerp van de zin (voorbeeld (22)) of als resultatief complement bij het lijdende voorwerp (voorbeeld (23)) en ten slotte de uitingen waarin de tweeledige constructie - **oorzaak-gevolg** of **gevolg-oorzaak** - al duidelijk aanwezig is (voorbeelden (24) en (25)):

18. This case has been taken up by many medical and also political bodies (VI².90)
19. Well, *she* pleaded guilty.
20. It was one of the children who broke the window.
21. "He answered the question satisfactorily." (Huang 1975:13)
22. "This coat is warm." (McCawley 1968:130-1)
23. Coffee keeps me awake.
24. The sooner, the better.
25. Look out! A car!

Voorbeeld (19) bijvoorbeeld zou de implicatie kunnen hebben dat de vrouw naar wie met *she* verwezen wordt, de oorzaak is van de dood van iemand. Die implicatie is zelfs hoogstwaarschijnlijk als voorbeeld (19) als antwoord op de vraag *Wie veroorzaakte zijn dood nu?* geboden wordt. Voorbeeld (21) kan ook zo herformuleerd worden dat het causale verband duidelijker wordt, nl. als *He*

2. De referenties binnen de haakjes na een voorbeeld verwijzen naar een corpus dat is samengesteld uit het 'conversational English' (S) in *A Corpus of English Conversation* (Svartvik & Quirk 1980), 130 interviews met verscheidene mensen (VI) uit nieuwsberichten van BBC Radio 4 tussen 1985 en 1990, 150 interviews met Britse politici (PI) uit nieuwsberichten van BBC Radio 4 tussen 1985 en 1990 en 15 delen uit *The Parliamentary Debates - Official Report - House of Commons - Oral Answers to Questions* (POA).

answered the question in such a way that the answer was thought satisfactory.
Een parafrase voor voorbeeld (22) zou de volgende zin kunnen zijn: *This coat makes me feel warm.*

2. 2. Type 2

2. 2. a. Alleen de **oorzaak** wordt door een finiete zin uitgedrukt

In deze klasse komen de uitingen voor waarbij het **gevolg** van een bepaalde stand van zaken ofwel voor de spreker vanzelfsprekend lijkt (26), ofwel uit de context blijkt (27), ofwel uit de co-text blijkt zoals een vraag naar de **oorzaak** van een stand van zaken (uitgedrukt d.m.v. *why, how (come/do you know), what is the cause, what made you decide, what for, etc.*), als in (28), ofwel gedeeltelijk is uitgedrukt ((29) en (30)):

26. The boy's got a knife in his hand.
27. Sorry, but they were cluttering up the room.
28. - So, if you're not going to do anything about it - why fill in the forms in the first place?
- Well, it will enable us after the first year in which the system has been in operation, as I say, to see whether the number of applicants mirrors broadly speaking the different ethnic backgrounds in society. (PI.41)
29. He is too tired to go.
30. Thanks, I really enjoyed the evening.

In voorbeeld (26) kan het voor de spreker evident lijken dat de uiting een duidelijk **gevolg** impliceert: dat de jongen, b.v., zal aanvallen, of dat hij zich misschien zal snijden, of dat de toesprekene iets aan de situatie moet veranderen. Wanneer een spreker als reactie op de boosheid van iemand die zijn schoenen in de vuilnisbak terugvindt, voorbeeld (27) uit, geeft hij/zij daarmee de reden aan waarom de schoenen waren weggegooid zonder zelfs de handeling van het weggooiden te vermelden omdat die natuurlijk duidelijk uit de context afgeleid kan worden. M.a.w. alleen de **oorzaak** van een handeling wordt hier uitgedrukt. In voorbeeld (29), met de *too ... to* -constructie, wordt het **gevolg** maar gedeeltelijk met *to go* uitgedrukt. Een volledig expliciete parafrase voor voorbeeld (30), ten slotte, zou de zin *I am grateful because I enjoyed the evening* kunnen zijn.

2. 2. b. Alleen het **gevolg** wordt door een finiete zin uitgedrukt

Tot deze klasse behoren uitingen waarbij de **oorzaak** uit de context (31) of uit de co-text (32) afgeleid kan worden of waarbij

de **oorzaak** al gedeeltelijk met verbale elementen is uitgedrukt. Geschikte middelen hiervoor zijn een participiumzin (33), een infinitief (i.h.b. na een adjectief als *amazed, angry, happy, hopeful, pleased, proud, upset*, etc.) (34), een zin zonder werkwoord (35), een groep die een bepaalde omstandigheid uitdrukt (36), een voorzetselgroep (37), een adjectief (38) of een adverbium (39).

31. The plants will grow better now.
32. - What has been the effect of the consultants' actions on the patients, particularly in relation to waiting lists and out-patient clinics?
- Here again, the results have been uneven, though I am deeply sorry to say that waiting lists have lengthened in some areas (POA.28J.190)
33. I must resist any temptation I may have to be drawn into this argument, having regard to the procedures now being invoked. (POA.13J.16)
34. He'll be happy to hear from you.
35. "The heir to a fortune, her friend didn't care about passing examinations." (Quirk, et al. 1985:1314)
36. By ten o'clock, she became restless.
37. The daily accumulation of waste is frightening in its mere bulk.
38. This pretty woman is worth one's pains.
39. "John sat indolently quiet." (Huang 1975:44)

Voorbeeld (31) zal door de luisteraar als causaal geïnterpreteerd worden als de **oorzaak** van de erin uitgedrukte gebeurtenis al voor hem/haar duidelijk is, b.v. als spreker en luisteraar de planten net herpot hebben. In voorbeeld (33) vermeldt de spreker de reden waarom hij elke verleiding moet weerstaan met behulp van de zin ingeleid door *having*. Voorbeeld (34) is ongeveer gelijkwaardig met *He will be happy because he will hear from you*, zodat men beweren kan dat de **oorzaak** in (34) door het infinitiefcomplement *to hear from you* uitgedrukt wordt. Met voorbeeld (38) kan de spreker impliceren dat de vrouw enige moeite waard is omdat ze mooi is, zodat *pretty* als een deel van de **oorzaak** geïnterpreteerd kan worden. In voorbeeld (39), ten slotte, kan het de bedoeling van de spreker zijn mee te delen dat John rustig was omdat hij sloom was.

2. 2. c. Alleen de **causale relatie** wordt tot uitdrukking gebracht

Causale relatoren die twee impliciete standen van zaken in een causaal verband met elkaar kunnen brengen zijn de volgende: causatieve werkwoorden/constructies (40-43), constructies bestaande uit een koppelwerkwoord en de adjectiefgroep *due to* (44)

of *responsible for* (45), of een substantiefgroep waarvan de kern expliciet een **oorzaak** uitdrukt (46), of de woorden *so* en *because* ((47) en (48)):

40. She was *electrified* by the news.
41. The nurse *laid* the body on the bed.
42. It is not possible to say that smoking *causes* cancer.
43. Another cost might just sort of, say, *make* them say that, you know, we're not gonna stick anymore and we're gonna get out of Aylesbury (VI.117)
44. The floods *were due to* heavy rainfalls.
45. The heavy rains were *responsible for* the floods.
46. What *was the cause* of the explosion?
47. Midnight! *So* no playing loud music!
48. - Why did you do it?
- *Because*.

In voorbeeld (40) wordt de causale relatie verbaal uitgedrukt in een morfeem, nl. het affix *-ify*. Andere affixen zijn het suffix *-en* (in *whiten*) en het prefix *de-* (in *deflate*, *deform*, ...). De ablaut in *laid* uit voorbeeld (41) drukt eveneens een causaal verband uit. Duidelijker expliciet causale voorbeelden zijn vanzelfsprekend te vinden in voorbeeld (42) of voorbeeld (43) met zijn causatieve constructie. Andere voorbeelden van causatieve werkwoorden zijn *lead to*, *entail*, *enable*, *induce*, *effect*, *engender*, *provoke*, *explain* en *account for*. En behalve *make* kunnen *let* en *have* in causatieve constructies voorkomen. Ten slotte vernoem ik nog in aanvulling van voorbeeld (46) andere substantiefgroepen die in meer of mindere mate expliciet causaal zijn:

argument, basis, case, causal relation, cause, conclusion, consequence, creation, effect, enablement, evidence, excuse, explanation, explication, foundation, ground, incentive, inducement, inference, justification, maker, motivation, motive, occasion, offspring, origin, point, product, proof, reason, result, source, the whys and the wherefores, upshot, and work.

2. 3. Type 3

2. 3. a. Zowel de **oorzaak** als het **gevolg** worden door finiete zinnen uitgedrukt

Uitingen die in deze klasse onderverdeeld worden, bestaan uit twee finiete zinnen die ofwel zonder enig verbindingswoord op elkaar volgen (49) ofwel met elkaar door een niet-expliciet causaal woord verbonden worden. Zo'n niet-causaal woord kan een correlatieve groep (50) zijn, een neven- (51) of onderschikkend

voegwoord ((52) en (53)), een relatief voornaamwoord (54), een andere zinsconnector³ ((55) en (56)) of een voorzetsel dat door *the fact that* gevolgd wordt (57).

49. She was tired. She couldn't keep her eyes open.
50. The more he said that, the less likely I was to believe it. (PI.13)
51. She was down with flu *and* he had to look after the children for weeks.
52. "After Mary left John felt better." (Martin 1983:56)
53. He was amazed *that* she had such a good memory for names and dates.
54. The girl's boy-friend, *who* tried to prevent the rape, was bashed about the head.
55. "I prefer badminton to squash. It's not so tiring *for one thing*." (Collins Cobuild)
56. He can't travel this summer. *I mean*, he doesn't have the money.
57. "*In view of the fact that* all the other members of the group are going, I think you should go too." (Collins Cobuild)

Andere niet-expliciet causale voegwoorden zijn: *or* en *but* als nevenschikkende voegwoorden, en *considering that*, *given that*, *inasmuch as*, *in respect that*, *seeing as/that*, etc. als onderschikkende voegwoorden.

Meer voorbeelden van niet-causale zinsconnectoren zijn:

after all, *as such*, *by the same token*, *in that case*, *in the light of that*, *it reflected the fact that*, *it's just that*, *of course*, *otherwise*, *somehow*, *that is*, *then*, *with that*, *well*, etc.

2. 3. b. De **oorzaak** wordt door een finiete zin uitgedrukt en er is een *causale relator* aanwezig

In deze klasse kunnen twee soorten constructies van elkaar onderscheiden worden. Ten eerste zijn er de constructies bestaande uit de *causale relator* die een **gevolg** inleidt dat op zijn beurt verschillende niveaus van impliciteit kan vertonen. Zo kan het **gevolg** de vorm van enkel maar een woordgroep aannemen volgend op een aantal woorden als *hence*, *so*, *thereby*, *therefore* en *thus* (58). Het **gevolg** kan ook volgen op het voorzetsel *to* (59). Het **gevolg** kan eveneens volledig verzwegen worden omdat het als reeds gekend door de luisteraar beschouwd wordt (60):

3. Onder zinsconnectoren wordt hier die taalvormen bedoeld die twee finiete zinnen met elkaar verbinden: onder- en nevenschikkende voegwoorden, bijwoordgroepen, voorzetselgroepen en zelfs korte zinnen of zinsachtige constructies.

58. A hundred pounds is half my fare [...] which is a bit serious and rather difficult to make up in a short time. *So* further procrastination, I suppose. (S.2.12 264-9)
59. She beat him *to* death.
60. Many families look forward to the month of June. Then summer starts and this usually means good weather. And after June the traditional holiday months start. *So!*

In het laatste voorbeeld wordt het **gevolg** (*many families look forward to the month of June*) niet onder woorden gebracht om herhaling te vermijden.

De tweede soort constructie is die waarin de *causale relator* de expliciete **oorzaak** inleidt. Opnieuw kan hierbij het **gevolg** onder de vorm van verschillende niveaus van impliciteit verschijnen. Het **gevolg** kan gedeeltelijk uitgedrukt worden d.m.v. een finiete zin (61), een infinitief (62), een zgn. gerund (63), een substantiefgroep (64), of het kan - al dan niet na een vraag naar het waarom van een stand van zaken - volledig verzwegen worden ((65) en (66)):

61. "I have nothing in my bank account, *because* I checked this morning." (Quirk, et al. 1985:1072)
62. His friend's arrival was all the more *reason* for him to clean the flat.
63. "There was a very good *case* indeed for introducing a degree in that subject ..." (Collins Cobuild)
64. That morning, *because* we didn't stay for the afternoon, was terribly boring.
65. - But suppose they have to do it in the end, why not do it now?
- Ah, *because* the political reasons involved, I mean the ones of national prestige, are entirely ones of timing. (S.2.8a)
66. - You are ambitious enough to assess your chances.
- Oh yes, *because* I'd like to do general medicine. (S.2.9)

Op het eerste gezicht lijkt voorbeeld (61) een expliciet **gevolg** uit te drukken, nl. de zin *I have nothing in my bank account*. Het is evenwel duidelijk dat de spreker helemaal niet de bedoeling heeft een causaal verband te leggen tussen het nakijken die ochtend en het niets hebben op een bankrekening, maar wel tussen het nakijken die ochtend en de kennis dat er niets meer op de bankrekening staat. Met andere woorden, niet de propositionele inhoud, maar wel wat algemeen de propositionele attitude genoemd wordt ten opzichte van wat in de zin meegedeeld wordt, staat in een causaal verband met de bijzin. Een expliciet **gevolg** zou in dat

geval eerder als volgt uitgesproken worden: *I know I have nothing in my bank account because I checked this morning.*

2. 3. c. Het **gevolg** wordt door een finiete zin uitgedrukt en er is een *causale relator* aanwezig

Ook deze klasse bevat twee soorten constructies: de ene waarbij de *causale relator* een **oorzaak** inleidt die niet of maar tot op zekere hoogte uitgedrukt wordt, en de andere waarbij de *causale relator* de finiete **gevolgzin** inleidt. Bij de eerste categorie horen constructies, zoals in (67), waarbij een finiete zin enkel een onvolledig **gevolg** uitdrukt. De **oorzaak** kan ook ingeleid worden door één uit een reeks van eenvoudige of complexe voorzetsels (68):

at, as a result of, because of, but for, by, by reason of, by virtue of, following, for, for the sake of, from, on account of, out of, owing to, thanks to, through, under influence of, with, without, etc.

Andere mogelijke inleidende verbale elementen voor de **oorzaak** zijn de adjectiefgroep *due to* (69) en zelfs een voegwoord (70):

67. At what time does she arrive, *so that* I can prepare everything before she is here?
68. "They didn't mention it *for* fear of offending him." (Collins Co-build)
69. "She broke down *due to* overwork." (Bolinger 1980:130)
70. "I will not, *since* so bitterly criticized, continue in office any longer." (Quirk, et al. 1985:539)

Voorbeeld (66) is gelijkaardig aan voorbeeld (61). Ook hier wordt een finiete zin op zich niet zomaar in een causaal verband met de volgende zin gebracht, en is het eerder de propositionele attitude 'Ik wil weten' die tot het **gevolg** leidt.

2. 4. Type 4 (Zowel de oorzaak als het gevolg worden door finiete zinnen uitgedrukt, en er is een *causale relator* aanwezig)

Ten slotte is er nog een klasse waarin de drie standen van zaken expliciet tot uitdrukking gebracht worden. Hier kan de *causale relator* variëren van één woord tot een hele zin. Enkele voorbeelden zijn:

71. I knew why [...] I was being vivaed really *for* I I knew I'd done pretty well. (S.2.9 87-8)

72. His proposal was not accepted *because of the fact that* he had not considered any financial implications.
73. The Social Studies area will probably be cut. *The effect of this may be the following.* Local authorities may be obliged to make choices, for example, between sociology and social work studies.

Andere expliciet causale zinsconnectoren zoals in (71) zijn:

accordingly, another/the reason/ground (...) is (that), arising out of this, as, as a result/consequence (of this/which), because, because of that/this, consequently, correspondingly, ergo, for the reason that, for that/this reason, hence, inasmuch as, in conclusion, in consequence, in (respect) that, it/that/this is because, now that, on account of that/this, on the ground(s) that, since, so, so (...) that, such (...) that, that/this/which is (one of the reasons/motivations)/(the reason) why, that would account for why, the consequence/result is (that), (the reason) why/where "" is (because/that), thereby, therefore, thus, wherefore en with the result that.

3. BESLUIT

Het is duidelijk dat deze classificatie die met een continuüm van expliciteit samenhangt, ook een continuüm van co(n)textafhankelijkheid zal vertonen, dat er omgekeerd evenredig mee is. Hoe explicieter de uitdrukkingen, hoe minder ze voor hun interpretatie van de co(n)text afhankelijk zullen zijn.

Een overzicht van de impliciet en expliciet causale talige vormen en hun voorkomen in de classificatie vindt u in Figuur 2⁴. Zoals u kunt zien, zijn er nog heel wat leemtes. Zo zijn er b.v. wel voorzetselgroepen die impliciet een **oorzaak** kunnen uitdrukken (cf. het grijze vakje in Figuur 2), maar is er een gebrek aan voorzetselgroepen die impliciet een **gevolg** inleiden. Of die leemtes ook werkelijk zgn. 'lexical gaps' voorstellen, m.a.w. werkelijke leemten die het Engels op het lexicaal-semantische gebied vertoont, moet toekomstig onderzoek nog uitwijzen.

Ten slotte kan men de vraag stellen of bovenstaande indeling meer dan een gewone classificatie is en of ze beantwoordt aan de eisen die gelden voor een zgn. typologie. Op het eerste gezicht lijkt ze immers opgesteld te zijn op basis van de aanwezigheid van één of meer talige elementen met welbepaalde semantische ken-

4. Voor de meeste taalvormen is in Figuur 2 een onderscheid gemaakt tussen de vormen die een **oorzaak** voorafgaan/inleiden (boven de gebroken lijn) en de vormen die een **gevolg** voorafgaan/inleiden (onder de gebroken lijn).

merken, m.a.w. ze lijkt te steunen op eigenschappen die elkaar wederzijds uitsluiten en collectief exhaustief zijn. Toch moet hier nog op een probleem gewezen worden. De beslissing of een bepaalde woordgroep nu een expliciete dan wel een impliciete *causale relator* genoemd kan worden, is niet altijd zo eenvoudig en zou zelfs in sommige gevallen als arbitrair kunnen beschouwd worden. Waarom, b.v., is *break* impliciet en *lay* expliciet causaal? Waarom is *for one thing* (55) impliciet en *case* (63) expliciet causaal? De scheiding tussen 'minder expliciet' en 'minder impliciet' is uiteraard niet eenduidig. Het gevolg is dat het verwijt gemaakt kan worden dat de verscheidene klassen niet duidelijk genoeg leden bevatten die gekenmerkt worden door de aanwezigheid van één of meer van die eigenschappen, m.a.w. dat hier van een ware typologie geen sprake kan zijn.

Bovendien zou de classificatie als typologie ook nog verder gevalideerd moeten worden. Vanzelfsprekend is dit afhankelijk van de resultaten van het verdere onderzoek. Alleen dan zal blijken of de classificatie rechtstreeks in verband kan worden gebracht met bepaalde linguïstische/pragmatische principes. Opmerkelijk is dat - ondanks het bezwaar betreffende de onscherpe grenzen - hiervoor toch misschien wel enkele aanwijzingen te vinden zijn. Eén van de hypothesen die ik b.v. onderzoek, heeft betrekking op de vraag of de graad van expliciteit samenhangt met de graad van wenselijkheid van een bepaalde stand van zaken (en omgekeerd of de graad van impliciteit samenhangt met de graad van onwenselijkheid van een stand van zaken). Een pilootonderzoek⁵ heeft immers uitgewezen dat het in expliciete constructies voorkomende voegwoord *because* voor alle soorten causale relaties gebruikt werd, het in minder expliciete constructies voorkomende voorzetsel *because of* vooral met negatieve standen van zaken (*problem of inflation, incompatibility, obscurity, failure, ...*), en het in nog minder expliciete constructies voorkomende werkwoord *cause* vooral met negatieve gevoelens (*dismay, anxiety, misgivings, uncertainty, ...*). Een andere hypothese houdt verband met de vraag of de graad van expliciteit samenhangt met de nieuws waarde die aan één van de standen van zaken wordt toegekend. Uit het onderzoek voor mijn doctoraatsverhandeling van de **oorzaak-gevolg**-volgorde bij de meest expliciete causale constructies (Vandepitte 1993:55)

5. Voor dit onderzoek werd het voorkomen van *cause* (zowel als substantief als als werkwoord), *because of* en *because* in de Parliamentary Oral Answers van 13.01.1975 tot 20.01.1975 onderzocht.

blijkt immers dat daar vooral het **gevolg** als een nieuw gegeven wordt voorgesteld, maar dat de **oorzaak** toch ook in meer dan 40% van de voorbeelden in de zgn. rhema-positie van een uiting voorkomt. Zo'n positie lijkt voor de meer impliciete vormen, en vooral die met de meeste causatieve werkwoorden in actieve wijze, waarbij de rhema-positie steeds door het **gevolg** bekleed wordt, minder waarschijnlijk. Het is evenwel vanzelfsprekend dat dit nog onderzocht moet worden.

Toch zou ik willen stellen dat zelfs als de antwoorden op deze en andere onderzoeksvragen negatief geformuleerd moeten worden, de hier voorgestelde indeling waardevol blijft: ze geeft immers een vrijwel exhaustief antwoord op de onomasiologische vraag 'Op welke manier kan een spreker met taal een causale relatie tot uitdrukking brengen?' en betuigt daardoor meer eerbied voor de rijkdom van het Engels dan in het verleden getoond werd.

BIBLIOGRAFIE

- Bengt Altenberg, "Causal Linking in Spoken and Written English", *Studia Linguistica*, 38 (1984), 20-69.
- Dwight Bolinger, *Language. The Loaded Weapon. The Use and Abuse of Language Today* (London, 1980).
- *Collins Cobuild English Language Dictionary* (London, 1987).
- Alice Davison, "Causal Adverbs and Performative Verbs", *Papers from the Sixth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, 8 (1970), 190-201.
- Harriet F. Emerson, "Children's Comprehension of 'because' in Reversible and Non-Reversible Sentences", *Journal of Child Language*, 6/2 (1979), 279-300.
- Orvokki Heinämäki, "Because and Since", *Linguistica Silesiana*, 1 (1975), 135-143.
- Käthe Henschelmann, *Kausalität im Satz und im Text. Semantisch-vergleichende Studien zum Französischen und Deutschen* (Heidelberg, 1977 = *Studia Romanica*, Heft 31).
- Shuan-Fan Huang, *A study of adverbs* (The Hague, 1975 = *Janua Linguarum, Series Minor*, 213).
- Josef Klein, *Die konklusiven Sprechhandlungen. Studien zur Pragmatik, Semantik, Syntax und Lexik von BEGRÜNDEN, ERKLÄREN-WARUM, FOLGERN und RECHTFERTIGEN* (Tübingen, 1987 = *Reihe Germanistische Linguistik*, 76).
- E. M. Liggins, *The expression of causal relationship in Old English prose* (University of London: Unpublished doctoral dissertation, 1955).
- H. P. Lütjen, "As, because, for and since als Kausalkonjunktionen. Eine Fallstudie zur idiolektalen Variation", *L.A.U.T.*, Series A, 81 (1981).
- J. R. Martin, "Conjunction: The Logic of English Text", in *Micro and Macro Connexity of Texts*, ed. János S. Petöfi - Emel Sözer (Hamburg, 1983 = *Papiere zur Textlinguistik*, Bd 45 = mimeo, 1981). 1-72.

- James D. McCawley, "The role of semantics in a grammar", in *Universals in linguistic theory*, ed. Emmon Bach - Robert T. Harms (New York, 1968), 124-169.
- Verna L. Newsome, "Because, since, as", *College English*, 20/6 (1959), 298-303.
- Randolph Quirk, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech & Jan Svartvik, *A Comprehensive Grammar of the English Language* (London, 1985).
- Mark Allan Smith, Der kausale Verbstyp im Deutschen und Englischen. (Technische Universität Berlin: Unpublished doctoral dissertation, 1984).
- Jan Svartvik & Randolph Quirk (eds.), *A corpus of English conversation* (Lund, 1980).
- Sonia Vandepitte, *A pragmatic study of the expression and the interpretation of causality. Conjunctions and conjunctives in modern spoken British English*. (Brussel, 1993 = Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, Jg. 55, Nr. 146).
- M. K. van Dort-Slijper, "Wat 'Tijds teweegbracht. Enkele opmerkingen over cause", *Spektator*, 2 (1972), 46-53.
- Frederick T. Wood, "The expression of cause and reason in modern English", *Moderne språk*, 50 (1956), 431-438.

Figuur 2: Impliciet en expliciet causale talige vormen

Taalvorm	Impliciet	oorzaak expl.	gevolg expl.	causale relator	oorzaak expl. + gevolg expl.	oorzaak expl. + causale relator	gevolg expl. + causale relator	expliciet
morfeem				-ify, -en ablaut				
werkwoord- groep	caus. ww.		inf. als compl. bij adj. -ing-clause -ed-clause going to	result from				
				cause, lead to let, make, have				
substantief- groep	als agentief		verbless clause	effect/ consequence of			due to	due to the fact that
				reason for/ cause of				
adjectief- groep	als complement bij het S bij het DO		prenominaal adjectief	due to				
				responsible for				
adverbium- groep	the ... (the)	too ... (to)						
	(the ...) the result. adv.	(too ...) to						
voorzetsel- groep			as als adverb. bepaling				because of, from	because of the fact that
						to		
zins- connector ¹				because	and, but, or after, if that	because, for		because that's because And I tell you why.
			in the light of that so		As it turned out	hence, thus There's one reason to	therefore	therefore as a result